

Діяльність поштової цензури мала ряд позитивних моментів, до яких слід віднести затримання на пошті контрабандних товарів, виявлення фальшивих марок та інших знаків поштової оплати, фальшивих кредитних білетів.

Джерела та література

1. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАК України). – Ф. 51. Генеральна військова канцелярія. – Оп 4. – Спр. 752. – 1771 р. – Арк. 64.
2. ЦДІАК України. – Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора. – Оп. 44. – Спр. 651. – 1865 р. – Арк. 7.
3. ЦДІАК України. – Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора. – Оп. 614. – Спр. 191. – 1884 р. – Арк. 23.
4. ЦДІАК України. – Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора. – Оп. 631. – Спр. 1. – 1901 р. – 281 арк.
5. ЦДІАК України. – Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора. – Оп. 660. – Спр. 48. – 1907 р. – Арк. 13.
6. ЦДІАК України. – Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора. – Оп. 704. – Спр. 145. – 1905 р. – Арк. 5.
7. ЦДІАК України. – Ф. 533. Київський військовий губернатор. – Оп. 1. – Спр. 371. – 1803 р. – Арк. 7.
8. ЦДІАК України. – Ф. 533. Київський військовий губернатор. – Оп. 1-а. – Спр. 38. – 1898 р. – Арк. 5.
9. ЦДІАК України. – Ф. 575. Генеральна військова канцелярія. – Оп. 1. – Спр. 182. – 1908 р. – Арк. 190.
10. ЦДІАК України. – Ф. 692. Київський генерал-губернатор. – Оп. 1. – Спр. 2202. – 1918 р. – Арк. 10.
11. ЦДІАК України. – Ф. 692. Київський генерал-губернатор. – Оп. 55. – Спр. 68. – 1916 р. – Арк. 39.
12. ЦДІАК України. – Ф. 318. Київська судова палата. – Оп 12. – Спр. 81 – 1864 р. – 237 арк.
13. ЦДІАК України. – Ф. 696. Управління Київського поштово-телеграфного округу Головного управління пошт і телеграфів. – Оп. 6. – Спр. 34. – 1915 р. – Арк. 218.
14. ЦДІАК України. – Ф. 696. Управління Київського поштово-телеграфного округу Головного управління пошт і телеграфів. – Оп. 1. – Спр. 737. – 1918 р. – Арк. 45.

Микола Якименко

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ ЕКОНОМІСТАМИ ПОЛТАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

У зв'язку із роботою над проектом закону «Про ринок земель», над яким в даний час працює Верховна Рада, із особливою гостротою постає питання про земельний кадастр, який лежить в основі формування ринкової

оцінки вартості сільськогосподарських угідь. На жаль, незважаючи на неодноразові заяви владних інституцій про відсутність у цьому питанні суттєвих проблем, його якість на даний момент ще далека від ідеалу. Між тим на Полтавщині нагромаджено певний історичний досвід формування відповідної методики обрахування якості земельних угідь у відповідності до тієї чи іншої норми її прибутковості на рубежі ХІХ–ХХ ст. Цей період в історико-економічній науці цілком обґрунтовано одержав назву епохи вільного підприємництва саме через те, що характеризувався класичними ринковими відносинами, які, між іншим, в сучасній Україні остаточно ще не утвердилися не в останню чергу через відсутність цивілізованого ринку земель сільськогосподарського призначення.

Перші кроки на шляху до встановлення так званих «оціночних норм» земельних угідь Полтавської губернії відносяться до 1858 р., коли побачила світ опублікована у Санкт-Петербурзі російською мовою праця німецького економіста І.Ф. Штукенберга «Описание Полтавской губернии» [1]. Автор детально охарактеризував ґрунти цього регіону, визначивши якість чорнозему в залежності від його товщини. Проте у грошовому еквіваленті якість різних ґрунтів ним визначена не була. До цього питання місцева влада звернулася наприкінці ХІХ ст., коли на запрошення Полтавського губернського земства до оцінки земельних угідь було запрошено групу агрономів на чолі із відомим на той час фахівцем своєї справи В.В. Докучаєвим. Протягом цілого десятиріччя його група вивчала земельні угіддя усіх повітів Полтавщини, результатом чого була публікація 15 томів відповідного дослідження у розрізі кожного повіту і узагальнена праця по губернії загалом. Структура опублікованих праць давала можливість охопити усі основні параметри земельного кадастру, а саме: походження угідь; елементи валової прибутковості; витрати по обробітку орних земель; чиста прибутковість; природні сінокоси; ліси; групування угідь в залежності від їх прибутковості; орендні і продажні ціни на землю. Окремо наведені відповідні показники щодо орних земель, природних сіножатей, лісів та цін на землю. На завершення кадастрової оцінки вирахована прибутковість орних земель на ґрунтах різних типів певного регіону [2].

Матеріали, зібрані докучаївською польовою експедицією були обговорені на кожному повітовому земському зібранні, висновки для яких були підготовлені спеціально сформованими повітовими оціночними комісіями. Узагальнені дані були опубліковані у 1912 р. губернським земством у вигляді доповіді губернської земської управи. Саме ця доповідь склала основу земельного кадастру Полтавської губернії, який використовувався як земством, так і місцевою державною адміністрацією у своїй безпосередній роботі, включаючи і визначення розміру державних податків та земельних платежів із так званих «недвижимых имуществ». Якщо вести мову про методику, яку земці застосували при визначенні цінності тих

чи інших сільськогосподарських угідь, то слід сказати наступне: орні землі були поділені на три розряди. До першого була віднесена рілля на «нормальних» ґрунтах; до другого – рілля на солонцеватих ґрунтах; до третього – рілля на пісках і солончаках. Загалом по губернії було визначено 20 відмінних між собою місцевостей, кожен із яких було оцінено у грошовій формі в залежності від прибутковості ґрунтів. Якщо у суцільному піщаному районі Переяславського повіту прибутковість однієї десятини була вирахована у розмірі 9 крб., то в окремих районах Гадяцького повіту гарні ґрунти давали у середньому 16 крб. 50 коп. із десятини. У середньому ж по губернії прибутковість десятини землі складала 15 крб. Відповідаючи на питання щодо конкретних регіонів, які, на думку повітових оціночних комісій мали свої особливості, наводимо їх склад:

- I. Суцільний піщаний район Переяславського повіту;
- II. Вороньківський, Бориспольський і Баришівський райони;
- III. Скопечський і Переяславський райони Переяславського повіту;
- IV. Присупійський район Переяславського повіту, увесь Пирятинський повіт, уся чорноземна частина Золотоніського повіту і Рудовський район Прилуцького повіту;
- V. Тарандинцівський район Лубенського повіту;
- VI. Суцільний піщаний район Золотоніського повіту;
- VII. Суцільний піщаний район Прилуцького повіту;
- VIII. Три райони середньої частини Прилуцького повіту і Приудайський район Лубенського повіту;
- IX. Березівський район Прилуцького повіту, Процівський і Глинський райони Роменського повіту;
- X. Засульський, Хоружівський, Смілянський, Хмільвський і Велико-Бубнівський райони Роменського повіту, Юсківський район Лохвицького повіту, Капустинський, Краснолуцький і Рашівський райони Гадяцького повіту;
- XI. Липоводолинський і Венеславівський райони Гадяцького повіту;
- XII. Веприкський район Гадяцького повіту, Комишанський, Миргородський і Зуєвіцько-Савінський, Сорочинський і Богачанський райони Миргородського повіту;
- XIII. Великопавлівський і Хутірський райони Зіньківського повіту, Шишацький район Миргородського повіту, Балянський, Решетилівський і Дикансько-Тахтаулівський райони Полтавського повіту, Радіонівський і Білоцерківський райони Прилуцького повіту, Голтвянський і Великокобелячківський райони Кобеляцького повіту.

Подібним чином здійснена класифікація інших семи регіонів Полтавщини. Одночасно з цим була вирахована також прибутковість сіножатей в усіх регіонах Полтавщини. У цьому випадку коливання

прибутковості і, відповідно, і вартості такого типу угідь теж було значним, а саме: на луках – від 10 крб. за десятину у Костянтиноградському повіті до 23 крб. у Лубенському; болотних сіножатей – від 2 крб. 42 коп. у Золотоніському повіті до 14 крб. у Миргородському. Не залишились осторонь і лісові угіддя, які теж були оцінені. Оціночна комісія розділила їх на два розряди: у складі лісів першого розряду тверді породи давали 400 крб. із десятини, м'які – 200 крб., а сосна – 600 крб. Ліси другого розряду давали загалом на 100 крб. менше прибутку по кожній із вищезгаданих порід дерев [3, 38].

Отже, на рубежі XIX – XX ст. у Полтавській губернії кадастрова оцінка земельних угідь була здійснена у повному обсязі в усіх повітах, що дало можливість вирішувати цілий комплекс економічних проблем, серед яких чи не найважливіше значення мало більш справедливе оподаткування, яке відтепер було поставлене у пряму залежність від прибутковості землі. Проте це стосувалось лише селянства та інших непривілейованих класів, тоді як дворянство і надалі мало числені пільги в оподаткуванні, включаючи і відповідні платежі за володіння сільськогосподарськими угіддями.

Джерела і література

1. Статистические труды Ивана Федоровича Штукенберга, издаваемые сыном автора, Антоном Штукенбергом. Статья XXVII: Описание Полтавской губернии. Перевод с немецкого. – СПб.: Тип. И.И. Глазунова и комп., 1858. – 161 с.
2. Земли Полтавской губернии и их доходность. Золотоношский уезд. Материалы для оценки недвижимых имуществ по закону 1893 г. С почвенной картой межевых дач и оценочных местностей уезда. – Полтава: Электрич. типо-литогр. Преемников Дохмана, 1911. – 56, 6 с.
3. К вопросу об установлении оценочных норм для земельных имуществ Полтавской губернии. Доклад губернской земской управы в губернскую оценочную комиссию о заключениях уездных оценочных учреждений по проекту земельно-оценочных норм. С приложением «Заключений уездных оценочных комиссий и земских собраний». – Полтава: Электрич. типо-литогр. Преемников Дохмана, 1912. – 230 с.

Оксана Силка

ДИТЯЧІ ЯСЛА-ПРИТУЛКИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПРИВАТНО-ГРОМАДСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ ПОЧАТКУ XX ст.

Перші тимчасові або літні сільські ясла-притулки в Російській імперії були організовані у 70-х рр. XIX ст. на приватні кошти колишніх поміщиків. З 80-х рр. XIX ст. ініціатива перейшла до земств.

Необхідність обговорення питання на рівні земських зборів про організацію літніх ясел-притулків у сільській місцевості, і, як результат, отримання фінансової підтримки з боку окремих з них, була викликана